

دانشگاه‌های عراق

کنت و انتپاو استاد مطالعات اسلامی و خاورمیانه در دانشگاه هاروارد در گزارشی از دو سفر تحقیقاتی خود به عراق که در یکی از شماره‌های اخیر نشریه آکادم منتشر شده است، از تلاش گسترده‌ای سخن می‌گوید که مراکز و گروه‌های دانشگاهی عراق برای استقرار یک نظام آموزشی مستقل در پیش گرفته‌اند.

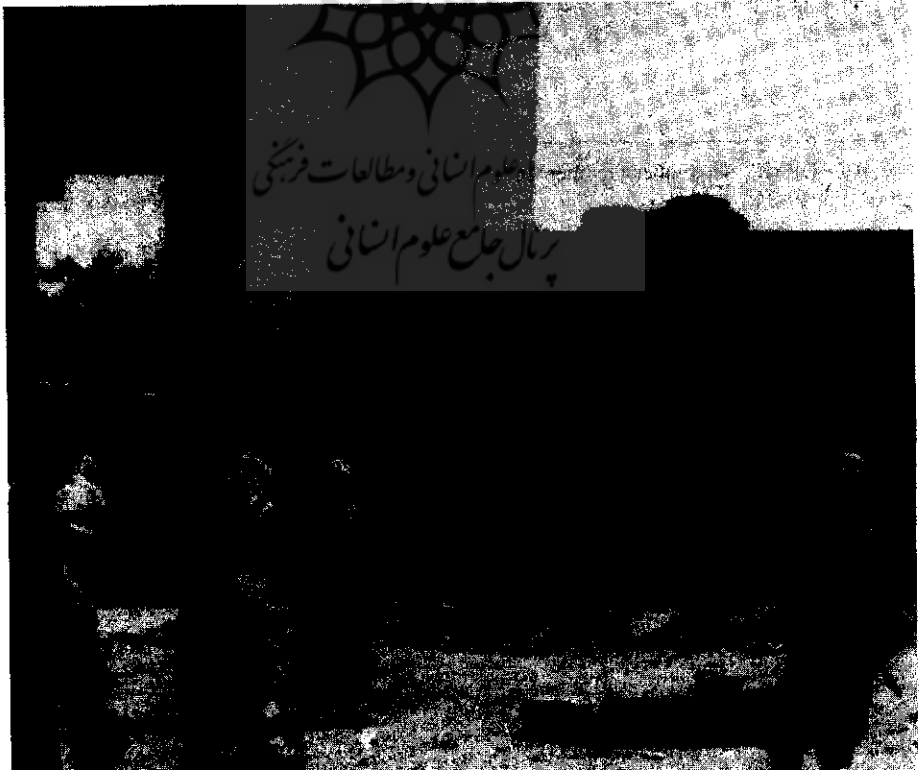
یکی از دشواری‌های اصلی این تلاش آن است که آن را صرفاً در اعاده وضع به حال پیشین، نمی‌توان دنبال کرد؛ «وضع پیشین» یعنی نظام دانشگاهی عراق در دوره حاکمیت حزب بعث چیزی نیست که تعداد زیادی از دانشگاهیان و دانشجویان عراقی مایل به اعاده آن باشند؛ همان گونه که در این گزارش منعکس شده است با تحکیم اقتدار بعثی‌ها از سال‌های پایانی دهه ۱۹۷۰ دانشگاه‌های عراق نیز به نحوی فزاینده تابع تشکیلات حاکم گشتند. به گفته کمال مظهر - یکی از اساتید کهنسال تاریخ - «... اگر چه پاکستانی دانشگاه از کمونیست‌ها از سال ۱۹۶۸ آغاز شد ولی اساتید دانشگاه تا سال ۱۹۷۹ هنوز می‌توانستند خود مدیران گروه، کرسی‌ها و روسای دانشکده‌ها را انتخاب کنند». ولی از اوایل دهه بعد با تضيیقات فزاینده حزب بعث - از جمله محدودیت

فرصت‌های مطالعاتی به خارج از کشور - ورق برگشت: «... بسیاری از عراقی‌هایی که تا پیش از ۱۹۷۹ فارغ‌التحصیل شدند، در خارج از کشور تحصیلات خود را تمام کردند. تعداد محدودی نیز در فاصله سال ۱۹۸۰ تا شروع جنگ خلیج فارس در ۱۹۹۱ به تحصیل در خارج موفق شدند ولی در پی بروز جنگ این امر تقریباً به صورت کامل متوقف گردید. معدود کسانی که به سفر خارجی موفق می‌شدند ارتباط ویژه‌ای با نخبگان حاکم داشتند. این محدودیت بیش از هر چیز علوم انسانی و اجتماعی را تحت الشعاع قرار داد: آموزش زبان خارجی دچار افت شد و تحقیقات جدید در کشور بازتاب درخور توجهی نیافت.» در کنار این افت علمی، ارتقای علمی نیز به نحوی گسترده به فعالیت حزبی در حزب بعث منوط شد.

در این میان زنان دانشگاهی از معدود گروه‌هایی بودند که از این وضعیت بهره‌مند شدند. دولت، هم به دلیل آموزه‌های سکولار بعثی مبنی بر لزوم فراهم آوردن امکانات برابر برای مردان و زنان تاکید داشت و هم به دلیل ملاحظات جمعیتی - از میان رفتن تعداد زیادی از مردان جوان عراقی در جبهه‌های جنگ ایران و عراق - چاره‌ای جز این کار نداشت. با این حال با تشدید چیرگی حزب بعث بر تشکیلات دانشگاهی از اواسط

دهه ۱۹۸۰، عرصه کار - به نحوی برابر - بر همه تنگ شد. «بیشتر کسانی که در زمینه علوم انسانی و هنر فعال بودند در معرض آسیب قرار گرفتند زیرا آنها در مقایسه با آن دست از همکاران‌شان که در رشته‌های علوم فعالیت داشتند، از نظر رژیم اولویت کمتری داشتند. خطر اصلی متوجه مورخان بود زیرا تعبیر «صحیح» گذشته از منظر ایدئولوژی حاکم برای دولت اهمیت خاصی داشت.» در پی تشدید این نوع سختگیری‌ها تعداد زیادی از اساتید دانشگاه راهی دیگر کشورهای عربی - شیخ نشین‌های خلیج فارس، اردن، یمن و لیبی - و یا کشورهای غرب شدند.

سقوط حکومت بعث و وضعیت فاجعه‌- آمیزی که بعد از آن بر عراق حکمروا شده است نیز بازسازی نظام دانشگاهی را با دشواری‌های بسیاری روبرو کرده است. گذشته از انهدام کم و بیش چشمگیر تاسیسات آموزشی، چپاول کتب و وسایل آنها ... که به هر حال قابل بازسازی و جبران است، فقدان حداقلی از امنیت شغلی یکی از دیگر مسائل مهمی است که بازسازی نظام آموزشی عراق را با دشواری‌هایی روبرو کرده است. برای مثال می‌توان به قتل دکتر لیلیا عبدالله سعید، رئیس دانشکده حقوق موصل اشاره کرد که در ژوئن ۲۰۰۴ توسط گروه‌های افراطی کشته شد.

گذشته از انگ همکاری با مقامات اشغالگر که مانع مهمی بر سر راه بازگشت دانشگاهیان بوده است، مداخلات مقامات اشغالگر - تا پیش از تحویل اداره امور به مقامات عراقی و حتی پس از آن در امور دانشگاهها نیز از دیگر مشکلات کار است. پاکسازی طیف گسترده‌ای از اساتید دانشگاه به دلیل ارتباط با حزب بعث - به ویژه نظر به الزامی بودن این ارتباط در بسیاری از موارد - امر بازسازی دانشگاهها را دشوار کرده است؛ «در اواسط سال تحصیلی ۳-۲۰۰۲، مقامات حکومت موقت ائتلاف (CPA) تشکیلات اداری دانشگاههای عراق را به نحوی اساسی دگرگون ساختند؛ روسای دانشگاه و دانشکده‌ها و همچنین بسیاری از مدیران گروه‌ها را عزل کردند. ولی در مراکزی که حکومت موقت ائتلاف حضور مؤثری نداشت، انتخابات درونی به راحتی پیش رفت و روسای گروه‌ها و دانشکده‌ها براساس توافق جمع انتخاب شدند.» اگر چه مقامات مزبور پس از مدتی عملکرد خود را تعدیل کردند ولی همان مداخلات اولیه در تبدیل امیدواری‌های نخست به یاس و نارضایی بعدی کارساز گردید.

به نوشته کنت واتنباو به رغم انحلال حکومت موقت ائتلاف و تحویل اداره امور به دولت عراق در تابستان گذشته، هنوز میزان مداخله آمریکایی‌ها در اموری از این دست

بسیار است و این خود مانع از شکل‌گیری یک نظام آموزشی مستقل؛ «... بسیاری از وظایف حکومت موقت ائتلاف صرفاً به هیئت دیپلماتیک آمریکا در عراق واگذار شده است؛ هیئتی گسترده که حدود نهمصد کارمند و مقاطعه‌کار آمریکایی را شامل می‌شود. دیپلمات‌های آمریکایی هنوز کنترل بخش اعظم کمک‌های تخصیص یافته به توسعه عراق و همچنین عواید حاصل از فروش نفت را در دست دارند. دانشگاه‌هایی که فاقد بودجه و درآمد مستقل هستند و هنوز نیروهای نظامی و ادوات جنگی ایالات متحده در تاسیسات آن مستقر می‌باشند، کماکان در موقعیتی فرودست قرار می‌گیرند که مبین محدودیت حاکم بر حق حاکمیت عراق می‌باشد.»

فیروزه میرمطهری

1 : ACADEME, September-October
2004, pp. 19-24

حکم قابیل

یکی از سازمان‌های خواهان لغو مجازات اعدام سازمان غیرانتفاعی «دفاع از قابیل» Hands off Cain - در آخرین گزارشی که در توضیح حولات این مقوله به سازمان ملل ارائه کرد از پیوسن ده کشور